

non esse sermonem de solis hæreticis, sed in universum de malis hominibus, qui in Ecclesia vel in mundo sunt, ut exponunt iidem Patres supra allegati, et ex contextu parabola satis constat; præsertim quia in fine ejus dicit Christus patremfamilias tempore messis missurum ministros suos, qui triticum a zizaniis separent; quod alibi explicuit dicens, quod tempore judicii *mittet Deus Angelos suos, et separabunt malos de medio iustorum*, ubi non tantum dixit hæreticos a fidelibus. Igitur vel illa parabola nihil de hæreticis probat, vel ex ea colligitur nullos iniquos, et malos esse puniendos, quod absurdissimum est. Itaque intentio Christi (ut indicavit Cyprian. epistola quinquagesima prima, et quinquagesima secunda) solum fuit reprimere et moderari nimium et indiscretum zelum, vel provocandi iram Dei contra peccatores, ut alibi fecit, cum discipulis suis dixit: *Nescitis, cujus spiritus estis; vel temere, et sine auctoritate illos persequendi, ut etiam in alio loco indicavit Petro, præcipiendo illi ut gladium in vaginam converteret, non tamen prohibuit justam et ordinatam iniquorum punitionem, ut per se notum est. Quia vero hæretici inter malos continentur, et ita in parabola etiam comprehenduntur, ut allegati Patres recte dixerunt, ideo addendum est prohibuisse quidem Christum occisionem hæreticorum, quando cognosci non possunt, neque a catholicis discerni. At vero quando sufficienter distinguuntur, et eorum delictum cognoscitur et comprobatur, tunc non habet locum parabola, quia licet ipsi eradicentur, nullum est periculum eradicandi simul et triticum, id est Catholicos, quæ fuit ratio Christi Domini in illis verbis: *Ne forte eradicantes zizania, eradicetis et triticum*. Et ita respondet Augustinus, libro tertio contra Parmenian., cap. 2, et D. Thomas 2. 2, quæst. 10, art. 8, ad 1, et quæst. 11, art. 3, ad 3, et quæst. 108, art. 3, ad 1. Dicit aliquis, quamvis in eo casu non sit periculum aliorum, semper imminere periculum damnationis ejusdem hæretici, qui nunc interfectus damnabitur, et fortasse, si tempus vitæ illi concederetur, converteretur et salvaretur. Respondeo imprimis instantiam non habere locum in hæreticis poenitentibus, qui interdum ultimo supplicio afficiuntur; nam tunc potius esse potest probabilis spes salutis eorum cum perseverantia in fide usque ad finem vitæ. De pertinacibus autem dicendum est, majorem rationem habendam esse communis boni Ecclesiæ, per*

quam non stat quominus illi convertantur et salventur; unde si sua culpa pereunt, sibi imputent, et fortasse utilius illis est statim mori, quam vivendo multiplicare peccata et errores, et esse causam, ut multi alii pereant.

9. *Ad tertium ibid.* — *Ad quartum ibid.* — Tertium argumentum sumebatur ex consuetudine Ecclesiæ, quod etiam est negativum, et ex ea parte infirmum, quia non sumitur ex usu contrario, sed tantum ex non usu, ex quo non potest colligi defectus potestatis, præsertim cum ille non usus non fuerit perpetuus, sed brevis cujusdam temporis, quia non cogitur, qui potestatem habet, illa semper uti, vel etiam non semper commode potest. Quocirca, licet Ecclesia semper habuerit potestatem hanc, in principio, quando imperatores et judices laici non erant Christiani, non poterat illa commode uti. Et hac ratione Patres illorum temporum reprehendunt Catholicos, qui occidebant hæreticos, quia temere et sine potestate faciebant; postea vero imperatores christiani cœperunt poenis coercere hæreticos, et prius levioribus poenis usi sunt; et quia experti sunt illas non sufficere, tandem ad ultimum remedium, et supplicium pervenerunt, ut mox in sequenti sectione videbimus. Et hoc modo locutus est Augustinus in citatis locis, et tract. 41 in Joan., et epistola 66, et id magis declaravit 2 Retract., c. 5. Solet autem poenam mortis excipere, quia suo tempore nondum erat in usu. Leo autem Papa, in epist. 4, alias 91 vel 93, cap. 1, indistincte dixit: *Profuit ista districtio ecclesiastica lemitati, quæ, etsi ecclesiastico contenta iudicio cruentas effugit ultiones, severis tamen constitutionibus christianorum principum adjuvatur*. Et similia habet Optatus; vicinus etiam Augustinus, libro 3 contra Parmenian., ubi variis exemplis hoc confirmat. Et simili modo Bernardus, serm. 66 in Cantic., cum reprehendisset quosdam, qui propria auctoritate hæreticos occidere tentabant, addidit, per eundem debere fieri, *qui non sine causa gladium portat*. Ultimum denique argumentum sumebatur ex comparatione ad alios infideles; sed responsio est in promptu, nam si sit sermo de Judæis et Sarracenis non baptizatis, non est similis ratio, quia illi non sunt subditi jurisdictioni ecclesiasticæ, sicut sunt hæretici; si vero sermo sit de Judæis et Sarracenis apostatis a fide, quam in baptismo professi sunt, respondemus eos etiam esse dignos poena mortis, et ita quoad jurisdictionem Ecclesiæ pro hæreticis reputari, et hac poena sicut alii puniri.

SECTIO II.

Utrum omnes hæretici secundum Ecclesiæ leges poena mortis afficiantur.

1. *Prima suppositio pro decisione, ex jure civili sumpta.* — *Item ex canonico.* — Diximus de potestate; dicendum sequitur de actu, et in hoc supponimus primo, poenam mortis impositam esse hæreticis jure positivo. Hæc suppositio constat primo ex jure civili, in l. *Ariani*, C. de Hæret., ubi specialiter est sermo de Manichæis; tamen in l. *Quicumque*, eodem tit., generaliter fertur his verbis: *Ultimo supplicio coerceatur, qui illicita docere tentaverit*; quia vero illud verbum *docere*, non videtur omnes comprehendere, addit Glossa, in cap. *Excommunicamus*, 2, verb. *Puniendi*, extra de Hæretic., eandem esse rationem de addiscentibus, quia illa duo, *docere et discere illicita*, in jure equiparantur, l. *Culpa*, Cod. de Maleficiis. Et eandem poenam tulisse contra omnes hæreticos Michaellem imperatorem, refert Paulus Diaconus, lib. 14 Historiæ; et eandem postea tulit, et magis declaravit imperator Fridericus, in leg. *Inconsutilem*, et in leg. *Commissis*, quæ in fine Directorii, pag. 16 editionis anni 1578, referuntur, et paulo inferiorius magis explicabuntur. Secundo, idem constat ex jure canonico, ut patet ex multis bullis, quibus prædictæ leges approbantur et recipiuntur, quæ in eodem Directorio referuntur; et ideo in cap. *Ad abolendam*, § *Præsentis*, dicitur hos hæreticos brachio sæculari esse tradendos, debita animadversione puniendos. Et ita Ecclesia non solum approbat illas leges, sed etiam vult ut judices laici secundum illas juste judicent, quando hujusmodi rei illorum jurisdictioni committuntur, nec possunt laici judices talem poenam remittere, juxta cap. ut *Officium*, de Hæretic., in 6, ut magis explicatur in Bulla Urbani IV, quæ incipit *Licet*, et in Bulla Innocentii IV, quæ incipit *Statuimus*, relatis in Directorio, ubi supra.

2. *Secunda suppositio, varios esse gradus hæreticorum.* — Secundo, quia hæc jura non eodem modo de omnibus hæreticis loquuntur, aut illos comprehendunt, ideo ut quæstioni propositæ respondeamus, et explicemus qui hæretici et quando poena mortis afficiendi sint, distinguere oportet varios hæreticorum gradus. Primo enim distinguere illos possumus

in hæresiarchas, qui etiam dogmatistæ dici solent, et alios addiscentes et illis credentes. Deinde quidam ex his hæreticis dicuntur relapsi, quia post abjuratam solemniter hæresim iterum in eam lapsi sunt. Alii vero sunt simpliciter lapsi in hæresim, sine recidiva post abjuratam. Denique hæretici qui puniuntur, quidam sunt pertinaces, quia post sufficientem instructionem et admonitionem, factam etiam a iudicibus fidei, in suis erroribus perseverant. Alii vero sunt qui se Catholicos profitentur, sunt tamen impœnitentes, ac proinde de sua conversione vel fide ita suspecti, ut ficti præsumantur; et hujusmodi sunt qui negant delictum hæresis, de quo convicti sunt, vel etiam qui illud confitentur, sunt tamen in sua confessione diminuti, quia vel non omnes errores, de quibus convicti sunt, confitentur, vel complices, de quibus etiam satis constat, declarare nolunt. Alii vero sunt et conversi ad fidem, et sufficienter poenitentes, quantum ex signis et confessione illorum intelligi potest.

3. *Prima assertio.* — *Probatum primo.* — Primo ergo dicendum est hæreticos, qui post sufficientem instructionem, et admonitionem Ecclesiæ, et iudicium ejus, in suo errore pertinaces sunt, poena mortis irremissibiliter esse puniendos. Ita docent omnes Doctores, qui de hac materia tractant; Castro, lib. 1 de Just. hæret. punit., cap. 7, et lib. 2, a principio; Repertorium Inquisitor., verb. *Hæretici*, et verb. *Pertinax*; Julius Clarus, lib. 5, § *Hæresis*; Simancas, Institut., tit. 7 et 48; Rojas, tract. de Hæretic., part. 2, assert. 25; Covar., lib. 2 Variar., cap. 10, num. 10; Azor, tom. 1, lib. 8, cap. 13, a parag. *Ultima poena*; et Penna, in Director., 2 part., commentar. 63, qui alios refert. Probari potest primo ex antiquis legibus civilibus, quæ hanc poenam hæreticis imponunt, nam in aliquibus mandari debet executioni; ergo maxime in his qui hæretici perseverant; expresse vero, et in particulari hoc sancivit Frider., in dicta l. *Inconsutilem*. Secundo, id est manifestum in jure canonico, cap. *Ad abolendam*, et cap. *Excommunicamus*, cum aliis, de Hæreticis, in quibus dicitur, eos, qui per sententiam declarantur hæretici, nisi continuo resipiscant, et parati sint ad abjurandos errores, et satisfaciendos Ecclesiæ, confestim curiæ sæculari tradendos, animadversione debita puniendos, debita nimirum secundum jura civilia, quæ est poena mortis, ut visum est. Tertio, est optima ratio, quia isti sunt hæretici, ut sic dicam, in sum-

mo gradu, et sunt incorrigibiles, ideoque nulla est de eis spes; ergo non est cur pœna condigna differatur, nam, ut dixit Symmachus Papa, cum quodam Concilio Romano: *Ferro abscindenda sunt vulnera, quæ fomenta non sentiunt*, cap. *In canonibus*, 17, quæst. 1; et similia habentur 24, quæst. 3, per plura capita; imo et Plato, in lib. 9 de Legibus, dixit: *Quos legislator insanabiles sentit, hos ultimo supplicio afficit, non ignorans istis melius esse mori, quam vivere*.

4. *Dubitum quo genere mortis plectantur hæretici*. — Dubitant autem Doctores de specie mortis, quia jura illam non determinant. Nihilominus consuetudo Ecclesiæ habet, ut isti pœna ignis afficiantur; quam esse antiquam ostendit Gregorius, 1 Dialogor., cap. 4, ut supra citavi, ejusque exemplum habemus in Concilio Constantiensi, in quo Hieronymus Praga et ossa Joannis Wicleph combusta sunt; et aliud antiquius exemplum sumi potest ex 4 Reg. 23; et aliqui hoc voluerunt colligere ex illo Joan. 15: *Si quis in me non manserit, et colligent eum, et in ignem mittent*. Sed hoc solum per quamdam accommodationem accipiendum est. Unde Villadiego, tractat. de Hæretic., quæst. 15, num. 4, existimat hujus pœnæ determinationem nullo jure scripto, sed sola consuetudine introductam esse, quod fortasse verum est quoad priorem partem exclusivam, loquendo de legibus in corpore juris contentis; nam extra in dicta lege Friderici expresse decernitur ut isti vivi comburantur; et hanc legem acceptavit Ecclesia, et ita usu servatur et servandum est, de qua re videri possunt Farinac., de Hæresi, quæst. 198, num. 4, et quæ ex Patribus adducit Arboreus, lib. 8 Theosoph., cap. 9, in 2 p. assertionis.

5. *Secunda assertio*. — Secundo, dicendum est omnes hæreticos impœnitentes, etiamsi exterius se fideles et Catholicos profiteantur, si de hæresi convicti sunt, pœna mortis esse afficiendos. Ita docent omnes auctores citati, et Albertin., de Agnoscend. hæret., quæstione 8, et quæstione 34, numer. 51; et Rojas de Hæret., 1 part., a num. 590, et 2 part., assert. 21, ubi plures alios refert. Et est res certa, et usu recepta, quamvis non sit in jure tam recepta, sicut præcedens. Colligitur autem sufficienter ex dicto cap. *Ad abolendam*, cum similibus, quatenus dicunt confessum, vel convictum de hæresi, nisi respiceat, et paratus sit satisfacere Ecclesiæ, esse curiæ sæculari tradendum. Ubi ponderanda est æqui-

paratio inter convictos, et confessos; nam illi licet non confiteantur, convicti sunt, et alias non resipiscunt, neque ad satisfaciendum parati sunt, quia nolunt delictum agnoscere; ergo, sub illa pœna et lege comprehenduntur. Et confirmatur primo, quia tales rei in foro Ecclesiæ probati sunt hæretici, et non ostendunt pœnitentiam nec retractationem erroris; ergo merito puniuntur pœna eorum qui in hæresi perseverant. Et ideo in eis eadem species pœnæ ignis servatur, non tamen comburantur vivi, propter rationem quam in sequenti puncto assignabo. Denique confirmatur, quia non possunt absolvi, vel reconciliari Ecclesiæ, cum sine confessione non sit absolutio; ergo neque sunt in Ecclesia tolerandi. Et in hoc sunt pejoris conditionis quam relapsi pœnitentes; nam his danda sunt sacramenta, ut statim dicam; illis autem dari non possunt, quia se indispositos ostendunt.

6. *Præcedentis assertionis extensio ad diminutos confitentes*. — *Placitum Rojas impugnatur*. — Unde colligitur hanc assertionem habere locum, non tantum in his qui negant omnes errores quos commiserunt, sed etiam in illis qui diminuti sunt, quosdam confitendo, et alios tacendo, dummodo de illis etiam convicti sint. Et ratio est clara, quia confessio diminuta non est vera confessio, et quia unus error constituit hæreticum, et pertinacem, si in illo sit contumax, etiamsi alios abjuret; ergo etiam negatio unius erroris constituit impœnitentem. De illo autem qui omnes proprios errores confitetur, negat autem aliorum seu sociorum, quia non vult complices confiteri, Rojas supra, 2 part., num. 240 et sequenti, negat hunc esse habendum impœnitentem, vel tradendum curiæ sæculari. Fundatur, quia qui suum delictum confitetur, præsumi non debet quod taceat alienum. Contrarium autem usu et praxi Inquisitorum servatur, et ideo dicendum est, si talis hæreticus convictus sit de tali diminutione confessionis, ut sæpe contingit per confessiones aliorum complicum, tunc verè judicari impœnitentem, et ejus pœna merito affici. Ratio est, quia et est occultator hæreticorum, et fovet hæreses et errores aliorum, et agit contra debitum suum in causa fidei, et ideo merito judicatur fecte conversus. Si autem non esset convictus, sed solum esset de illo aliqua suspicio, tunc haberet locum opinio Rojas, et hoc tantum probat motivum ejus.

7. *Tertia assertio, de relapsis*. — *Exponitur*

Repertorium. — Tertio dicendum est hæreticos relapsos, etiamsi vere pœnitentes se sufficienter ostendant, pœna mortis esse afficiendos, absque ulla remissione. Ita docent auctores citati, et Repertorium Inquisitor., verb. *Pœna*, et verb. *Comburi*, et Penna, dicto comment. 65, secunda parte, et in 3 part., comment. 89 et 92; Farinac., de Hæresi, q. 193, n. 32. Et in hoc est expressa lex Friderici supra citata, quæ incipit *Commissis*, et jura etiam canonica expresse decernunt hos esse tradendos brachio sæculari, præter citata in cap. *Accusatos*, et cap. *Super eo*, de Hæret., in 6. Et ratio est, quia relapsi etiam censentur incorrigibiles, et, moraliter loquendo, non speratur emenda, sed potius timetur ne aliis noceant. De specie autem et modo pœnæ, Repertorium supra affirmat esse vivos comburendos. Sed intelligendum est, si sint pertinaces; nam si pœnitentes sint, non sunt in eo animæ periculo constituendi, et ideo prius sunt strangulandi, ut habet etiam communis consuetudo.

8. *An sit relapsus qui novam hæresim ab abjurata commisit*. — *Adversantes opiniones*. — *Auctoris decisio*. — Hæc autem assertio est etiam indubitata, quando hæreticus incidit in eundem errorem antea abjuravit, etiamsi non fuerit de illo convictus, sed tantum de vehementer abjuraverit; ut habetur in dicto cap. *Accusatus*, § *Cum vero*. Item est certa, quando prius in generali abjuravit omnes errores fidei contrarios, et postea in aliquem incidit. Dubitatio autem nonnulla est, an sit judicandus relapsus in ordine ad eandem pœnam, qui unam tantum hæresim contra unum articulum abjuravit, et postea in hæresim contra alium incidit; nam in hoc sunt opiniones. Partem negantem tenet Glossa Joan. Andreæ, in dicto c. *Accusatus*, et sequitur Eymericus, 2 p. Directorii, q. 40. Affirmantem autem partem tenet Archidiaconus, in eodem cap., et sequitur Zanquin., cap. 16; et Villadiego, quæst. 20. Bene tamen admonet Penna quæstionem in praxi non esse admodum necessariam, quia semper fit abjuratio generalis. Si tamen casus contingeret, stando in vi rationis, posterior opinio habet magnam probabilitatem; tum quia hæreses circa diversas materias in ratione culpæ tantum numero differunt, quæ sola distinctio non obstat reincidentiae et incorrigibilitati circa idem crimen; tum etiam quia, licet abjuratio unius hæresis formaliter sit specialis, virtualiter est generalis, nimirum non recedendi

ab Ecclesia, nec contra ejus auctoritatem sentiendi; nam in hoc conveniunt omnes hæreses, et hoc est quod formaliter abjuratur, argumento cap. ultim., in fine, 24, quæst. 3, et cap. *Excommunicamus*, 2, de Hæretic.; sicut e contrario fides unius articuli est virtualis fides omnium. Nihilominus tamen ponderando verba juris cui standum est, prior opinio videtur probabilior, quia non sine causa in dicto cap. *Accusatus*, in principio ponitur illa conditio: *Si postea deliquit in ipsa*, et in § 1: *Si postea quam hæresim simpliciter, vel generaliter abjuravit*; quæ conditio non impletur quando tantum præcessit specialis abjuratio, et postea non delinquitur in ipsa, id est, in eadem hæresi.

9. *Quarta assertio bipartita*. — *Ostenditur prima pars, de varietate*. — Quarto, dicendum est de dogmatizantibus et hæresiarchis, rem esse controversam, an recipiendi sint, si vere convertantur, vel nihilominus brachio sæculari tradendi sint. Proprie tamen de illis loquendo, probabilius videtur regulariter esse tradendos brachio sæculari. Dico autem regulariter, quia exceptio aliqua admitti posse videtur. Prima pars constat ex diversitate opinionum, de quibus late Farinac., de Hæresi, quæst. 192, a numero quinto; nam quod isti sint admittendi, indistincte tenet Eymericus, tertia parte, num. 136 et sequentibus, et inclinatur Penna allegando alios, secunda parte, commentar. 64. Fundatur, quia, cap. *Ad abolendam*, generaliter dicit docentes et recipientes hæreses, si respiceant tempore debito, et relapsi non sint, esse recipiendos; et idem repetit absolute de publicis hæreticis, sub quibus dogmatizantes comprehenduntur, juxta cap. *Super quibusdam*, de Verbor. signific. et similis regula indistincte traditur in cap. *Ut officium*, de Hæretic., in 6; ergo sine adminiculo juris canonici non licet distinguere inter magistros et discipulos hæresum. Præsertim cum generalis regula Ecclesiæ sit, quod respiscentes a quocumque crimine, recipiendi sunt, ut in sequenti assertionem videbimus. Denique favet regula, quod *favores sint ampliandi*.

10. *Progreditur eadem pars*. — *Auctoris judicium in dicta varietate*. — Nihilominus, quod isti recipiendi non sint, sed absque ulla remissione tradendi brachio sæculari, acriter contendunt Simanc., in Institutionibus, tit. 47, a num. 54, et in Enchiridio, tit. 56; Rojas, in tractat., 2 part., assertionem 43, et fuit sententia Repertorii Inquisitorum, verbo *Docere*.

Fundamentum esse videtur, quia hoc est conforme juri divino et civili, et canonicum non repugnat. Prima pars patet ex illo Deuter. 13, ubi de hujusmodi falsa dogmatizante dicitur: *Statim interficiatur*. Secunda pars probatur ex l. *Quicumque*, C. de Hæret., ibi: *Qui illicita docere tentaverit*; nam licet Glossa ibi, ut supra retuli, æquiparet dicentem cum docente, re tamen vera multo gravius et specialius est peccatum docentis. Unde cum de illo lex specialiter loquatur, aliquid etiam speciale de illo statuere voluit. Item facit lex ultima, in fine, Cod. de Judæis, ibi: *Pœnæ sanguinis destinandus, qui fidem alterius expugnavit perversa doctrina*. Item lex penult. Cod. de Apostat., dicit pœna capitis esse puniendum, qui alium pervertit. Tertia pars probatur, quia in jure canonico nunquam invenitur in particulari præscriptum, ut isti recipiantur; generalis autem decisio, quod hæretici pœnitentes recipiantur, non sufficit ad corrigenda dicta jura civilia, neque ad comprehendendos prædictos dogmatizantes; tum quia generalia verba legis loquentis de aliquo delicto non comprehendunt speciale et qualificatum delictum quoad indulgentiam aliquam, ut juristæ communiter docent; tum etiam quia illa verba præcise intelligenda sunt de hæretico; dogmatista autem plus est quam hæreticus, quia est hostis Ecclesiæ et animarum fidelium; tum denique quia ratio est valde diversa, nam in dogmatizantibus (quia non peccant ex ignorantia, vel si peccant ex illa, est nimium affectata) præsumitur magna pertinacia, et consequenter valde timeri potest fictio in eorum conversione, ac subinde magnum potest imminere periculum animarum, si recipiantur; ergo canones in priori opinione allegati non sunt ad eos extendendi. Unde quia hæc motiva videntur urgentiora, et quia hoc cedit in majorem fidei favorem, et majorem animarum securitatem, ideo addidi in secunda parte assertionis, hanc regulam generalem, *cum aliqua moderatione sumptam*, esse probabiliorum, et, ut existimo, illam etiam usus confirmat.

11. *Pro prima parte assertionis, quis dicatur hæresiarcha præcise. — Quis dogmatista.* — Ut autem et moderationem, et reliquam partem assertionis explicemus, advertere oportet varios esse gradus istorum seminantium errores. Primus est illorum qui dicuntur hæresiarchæ, qui proprie sunt illi qui et errores invenerunt et seminant, ut Arius, Lutherus, et similes; et in his maxime locum habet dicta regula, quam bene confirmat Hierony-

mus ad Galatas quinto, in Ario exemplum adhibens. Secundus gradus est eorum qui hæreses ab aliis inventas docent et prædicant, et isti proprie dicuntur dogmatizantes; ut videlicet in Eymerico, secunda parte, quæstione trigesima nona; et ibi Penna, commentar. 64; et Simancas, tit. 31; imo interdum etiam vocantur hæresiarchæ, ut ab Urbano Papa, in cap. *Qui aliorum*, 24, quæst. 3. Requiritur autem ad hunc gradum, ut quasi ex officio et consuetudine hoc munus accipiant, et plures doceant, vel publice, vel occulte. Et ita in his etiam habet verum regula posita. Existimo tamen, in aliquo raro casu, et interveniente auctoritate supremi senatus, posse recipi, si magna et fere evidentiæ signa divinæ illuminationis in eis appareant, et præsertim si aliqua utilitas fidelium ex eorum vita speretur, ut dixit Concilium Biterren., quod Penna refert. In tertio gradu statui possunt qui privatim unum vel alium decipiunt; et hi non comprehenduntur sub regula, sed in eis servanda est prima opinio, quia proprie dogmatizantes non sunt, et aliquæ ex dictis legibus civilibus ita sunt moderandæ, et hoc etiam usus observat.

12. *Circa prædictas assertiones observatio prima. — Observatio secunda. — Tertia.* — Tandem circa hos casus in his assertionibus propositos, in quibus personæ hæreticæ traduntur brachio sæculari, tria breviter notanda sunt. Primum est, hoc tam in personis ecclesiasticis in sacris ordinatis, etiam sacerdotibus, quam in laicis servari. Solum advertunt jura, sacerdotes prius esse degradandos, cap. *Excommunicamus*, 2, de Hæretic., cap. *Ad falsariorum*, de Crimin. falsi, prout declaratur et extenditur in cap. *Novimus*, de Verb. significat. De qua degradatione, et ritu ejus, videri possunt dicta in tomo quinto, disputatione 30. Secundum est, iudices ecclesiasticos non incurrere irregularitatem tradendo hæreticos brachio sæculari, quia ipsi non condemnant ad mortem, nec exequuntur illam; et ideo in dicto cap. *Novimus*, monentur ut appetant a iudicibus laicis, ut benigne cum reis se gerant, quantum justitia permiserit. De qua cautione, et quomodo talis irregularitas vitetur, dixi late in eodem tom. 5, disp. 67, sect. 1, circa finem. Tertium est, de relapsis et dogmatizantibus, si vere pœnitentes sint, non esse deneganda ante mortem sacramenta Pœnitentiæ, et Eucharistiæ, quantum commodè fieri possit; ita enim cavetur in cap. *Super eo*, de Hæretic., in 6; nam licet de relapsis in ab-

particulari loquatur, tamen ex identitate rationis ad omnes vere pœnitentes extenditur.

13. *Quinta assertio, de reconciliandis non relapsis.* — Quinto dicendum est, hæreticum non relapsum, qui ante sententiam sponte convertitur, et vere pœnitentem se ostendit, non esse pœna mortis damnandum, seu brachio sæculari tradendum, sed post abjuratorem, et oblatam satisfactionem cum aliqua convenienti pœna, vel pœnitentiæ, esse suscipiendum et reconciliandum. Hæc assertio non habet magnum fundamentum in jure civili; quod mirum non est, quia cura salutis animarum et reconciliatio peccatorum ad potestatem laicam non pertinet; nihilominus juvat lex 4 de Hæretic., quatenus in ea Theodosius dicit: *Veniam pœnitentibus damus*. Juvat etiam lex Friderici, *Inconsubtilem*, quatenus solos pertinaces jubet cremari; at vero jura Canonica hoc expresse disponunt in dicto cap. *Ad abolendam*, de Hæret., et capit. *Ut Officium*, cum aliis, eodem, in 6. Fuitque hæc perpetua consuetudo et traditio Ecclesiæ, ut constat ex Concilio Nicæno, cap. 8, et Concilio Eliberti., can. 22; et Concilio Agathen. sub Symmacho, can. 60; et Concilio Arelaten., cap. 9, et aliis quæ adducit Farin., quæstion. illa 192, num. 2. Ratio vero est, quia Christus et ejus Ecclesia non claudit gremium redeuntibus ad se, ut in cap. *Nullus*, de Pœnitent., distinct. 7, quia Ecclesia magis quærit salutem animarum, quam vindictam delictorum; ideoque non utitur his pœnis tantum ut vindicativis, sed etiam ut medicinalibus; unde quando remissio mortis aliis non nocet, et delinquenti potest ad salutem animæ prodesse, illam libenter concedit.

14. *In quibus casibus vita donatur hæreticus.* — Difficultas vero est, quando et quomodo hæc remissio locum habeat. In qua breviter distinguenda est duplex conversio hæretici: una est omnino spontanea, nimirum quando ipse se accusat priusquam denuntietur, vel lis contra illum moveatur, et tunc, facta abjuratorem, vel occulta, si occultum fuerit delictum, vel publica, si alicubi fuerit publicum, recipiendus est sine ulla gravi pœna, salutari tamen pœnitentiæ imposita. Hoc satis constat ex supra dictis, et docet Simanc., tit. 47, num. 27 et sequentibus; et Rojas, singular. 154. Videri etiam potest Penna, 2 part. Directorii, commentar. 63; et Farin., quæst. 193, a num. 80. Alia est conversio, quæ ab aliqua coactione incipit, utique post denuntiationem factam, et ex metu pœnæ, et

in hac distinguendi sunt tres status. Primus est post denuntiationem, et antequam reus sit convictus per testes. Et tunc sine ulla dubitatione est recipiendus, adhibita aliqua pœna, prudenti arbitrio Inquisitorum, et juxta instructiones suas, nam de hac pœna jus commune non habemus; erit tamen major vel minor, juxta majorem vel minorem celeritatem in conversione, et majora vel minora pœnitentiæ signa.

15. *Secundus casus.* — Secundus status est post testium depositiones, et ante sententiam, et tunc etiam omnes conveniunt esse recipiendum reum, et pœnam mortis in pœnam perpetui carceris esse commutandam; ita enim præscribitur in l. *Commissi*, Friderici, et clarius in cap. *Excommunicamus*, 2, § *Si qui*, et in dicto cap. *Ut officium*, et in cap. *Accusatus*. Aliqui tamen dubitant an hæc remissio habeat locum, quando hæreticus prius fuit nimis pertinax, et sæpe protestatus est ab erroribus suis non esse discessurum. Ita dubitat Rojas, in tractatu, 2 part., num. 374. Nihilominus Albericus, quæst. 30, num. 79, simpliciter affirmat esse recipiendum, et mihi videtur verum, adhibita prudenti animadversione dicti cap. *Ut Officium*, ut provideatur solerter ne fraudulenta sit conversio. An vero in eo casu degradandus sit clericus, priusquam immuretur, et an immuratio sit eadem pœna cum carcere perpetuo, tractant Eymericus, 3 part., quæst. 94; et Penna, comment. 46; Farin. supra, q. 166, num. 13.

16. *Tertius casus.* — Tertius status est post latam sententiam, et tunc sunt opiniones inter juristas, ut videre est in Farinac. supra, quæst. 193, a num. 56. Nam Simanc. supra negat; admittit tamen aliquam exceptionem vel arbitrium; et inclinatur Penna, dicto commentar. 46, et 2 part., comment. 36, allegando alios, et multum favet cap. *Ad abolendam*, et cap. *Cum officium*. Alii vero tenent contrarium, Glossa in dicto cap. *Excommunicamus*, 2, § *Sequi*, quam multi ibi sequuntur, et ex misericordia fieri posse affirmat Eymericus, 3 part., num. 201; et Villadiego, quæst. 15; et Rojas, singular. 31, 154. Sed revera prima opinio in rigore juris videtur solidior. Nihilominus tamen in aliquo raro casu, et propter graves circumstantias, non videtur denegandum iudicibus prudens arbitrium, quia ita expedit ad commune bonum, neque est lex quæ prohibeat, imo etiam in usu ita servari existimo.

17. *Ultima assertio, de aliis pœnis et morte. — De habitu pœnitentiæ.* — Ultimo potest ex

dictis colligi quid de aliis pœnis citra mortem dicendum sit; nam aliæ pœnæ corporales non imponuntur, nisi quasi in commutationem pœnæ mortis. Et hoc modo solum invenimus in jure pœnam perpetui carceris, de qua jam dixi; et videri potest Farinac., citata quæst. 193, a num. 101. Solum adverte olim magis fuisse in consuetudine pœnam exilii, ut constat ex dictis legibus civilibus, et ex Conciliis antiquis allegatis supra, disput. 20, section. 3, et aliis scriptoribus apud eundem Farinac., a num. 80. Postea vero magis accommodata visa est pœna carceris perpetui, et merito; nam in exilio poterant hæretici liberius redire ad vomitum, et aliis nocere; ab utroque autem præservantur in carcere. Aliæ vero pœnæ sunt arbitrariæ, et ideo nihil est quod de illis dicamus. Solum cæteris pœnis addi potest habitus pœnitentiæ crucibus insignitus, quem hæretici pœnitentes coguntur supra vestes gestare; nam hæc pœna ad corporales reduci potest, vel etiam ad infamiam, quamvis etiam propter satisfactionem et humiliationem propriam, et in aliorum exemplum et terrorem imponatur, estque usu et instructione sancti Officii introducta, quamvis in jure non habeatur. Et de illa videri possunt Zanquin, in capite 20; Rojas, singul. 154; Penna, 3 part., comment. 42 et 44; Farinac., proxime citatus, a num. 91.

DISPUTATIO XXIV.

DE PERSONIS AD QUAS EXTENDUNTUR PŒNÆ HÆRETICORUM PROPTER CONJUNCTIONEM CUM ILLIS.

Quadruplex genus hujusmodi personarum.— Personæ hæreticorum pœnas participant, quædam sunt convenientes cum illis in eodem genere delicti, et propriissime dicuntur socii, seu complices exercentes cum illis easdem sacrilegas actiones, et cum eis in eisdem erroribus consentientes, suntque proprie hæretici, et ita easdem pœnas incurrunt, ideoque nihil de illis dicendum superest, præter pauca, quæ de credentibus statim adjiciemus. Alii participant pœnas, quia juvant hæreticos, quamvis ipsi revera hæretici non sint, vel non sub ea ratione considerentur, et generali nomine dici possunt fautores hæreticorum, ut mox declarabimus. Alii vero, licet hæretici non probentur, neque fortasse fautores, sunt tamen suspecti, et quatenus huic suspicioni occasionem dederunt, ali-

quam pœnam merentur. In quarto vero gradu sunt qui propter quamdam conjunctionem cum hæreticis non in culpa, sed in aliquo naturali vinculo eorum pœnas participant, ut filii, vel nepotes hæreticorum. Et de his tribus ultimis generibus personarum breviter dicendum est.

SECTIO I.

Utrum complices hæreticorum pœnis eorum afficiantur, et quinam isti sint.

1. *Hi complices quadrupliciter nominantur in jure.*— *Prima vox credentes, quid importet.*— *Prima significatio.*— Quatuor nominibus solent in jure significari hi complices, quando pœnæ contra illos feruntur: vocantur, scilicet, *credentes, receptatores, defensores, et fautores*, ut videre licet in c. *Excommunicamus*, 1 et 2, et cap. *Quicumque*, cum aliis extra, de Hæret., et cap. *Ut officium*, cap. *Accusatus*, cum aliis eodem titulo in sexto, et in Bulla Cœnæ. Et ita de illis late tractant expositores juris in locis citatis, et qui exponunt Bullam Cœnæ, ut Cajetanus, in Summ., verb. *Excommunicatio*, et alii Summistæ, vel ibi, vel in verbo *Hæresis*; et Navarr., cap. 27, a num. 55; Ugolin., Sayrus, et alii circa Bullam, et in præsentī materia Repertorium Inquisitorum, verb. *Credentes*, et in cæteris; et similiter Rojas, in suis Singularibus; et Simanc., in Institut., titulo 15; Zanquin, de Hæretic., capit. 3; et Castro, libro 1 de Justa hæret. punit., cap. 17; Azor, tom. 1, lib. 8, capite 15; et Sancius, lib. 2 in Decalog., capite 10; et latius cæteris Penna, cum Eymerico, in Director., 2 part., quæst. 50, cum sequentibus, et in commentariis circa illam; Farinac., de Hæresi, tota q. 182. Primo ergo, quia de credentibus aliqua in superioribus diximus, et in rigore non habent specialem materiam, ideo, ut illos expediamus, advertendum est nomen *credentes*, posse vel ad intellectum, vel ad voluntatem referri: nam potest derivari a verbo *credendi*, prout significat assentiri, vel ab eodem, ut significat confidere, ita ut idem sit quod confidentes. Quam distinctionem, licet aliis verbis, indicat Eymericus supra, et nonnulli alii; si ergo credentes dicantur priori modo, ut revera de illis loquuntur prædicta jura, et cap. *Si adversus*, de Hæret., et Authentic. *Credentes*, Cod. de Hæret., approbata in dict. cap. *Inquisitionis*, sic *credentes* veri hæretici sunt, ut ex-

presse dicitur in dict. cap. *Excommunicamus*, 2, § *Si qui*, ideoque si exterius suam credulitatem professi sunt, easdem pœnas merentur. Quod verum est, sive explicite, seu in particulari eosdem errores credant, sive implicite et in generali credant quod docet Calvinus, verbi gratia, vel ejus minister, quod proprie per illam vocem significari multi cum Paludano voluerunt, ut supra tetigi; et ad præsens nihil refert, quia hoc satis est ad propriam hæresim. Quapropter de his credentibus sub hac ratione nihil est quod dicamus.

2. *Secunda significatio.*— At vero credentes secundo modo dicuntur, qui cum hæreticis nimiam amicitiam vel familiaritatem habent, et quamvis cum illis non consentiant in doctrina, tamen in cæteris rebus confidenter cum illis tractant. Et de credentibus, sub hac ratione, nihil invenio in jure dispositum, et ideo, præcise sistendo in hoc genere confidentiæ, nullæ pœnæ his credentibus inveniuntur impositæ. Dico autem, *in hoc præcise sistendo*, quia si illa familiaritas redundet in favorem hæretici, ut hæreticus est, jam ille non erit tantum *credens*, sed *fautor*, et sub illa ratione pœnas incurrat, ut notavi in tom. 5, disputat. 4, sect. 2, numer. 11, et disputat. 21, sect. 2, num. 7, et sequitur Sanc. supra, num. 3.

3. *Credentes dici etiam solent addiscentes duplici modo.*— *An hic secundus modus reincludat aliquando in priorem.*— Denique advertendum est hos credentes solere etiam vocari addiscentes, esseque in duplici genere: quidam enim sunt qui audiunt doctrinam hæreticorum, et illi etiam consentiunt, ac tales sunt propriissime credentes, ac veri hæretici, et ita easdem pœnas incurrunt. Quod extendendum censeo etiam ad illos qui, licet nondum assentiant erroribus, eo tamen animo ad audiendum accedunt, ut parati sint credere, si rationes vel motiva hæretici placeant; quia qui sic accedit, jam dubius de sua fide est, et ideo jam est hæreticus, juxta superius dicta, disputatione 19, sect. 4, a numero 10; et consequenter si dubitationem suam exterius prodidit, etiam quoad pœnas hæreticus erit, ut superius dictum est. Alii vero sunt, non tam addiscentes quam audientes disputationes, vel conciones hæreticorum, curiositatis gratia, vel propter alium respectum temporalem; hi revera non sunt credentes, neque in jure invenio pœnas contra illos positas. An vero in hoc peccent, judicandum est ex supra dictis de communicatione cum hæreticis; nam illa re-

vera quædam communicatio est. Et si hæreticus sit nominatim declaratus, erit speciale peccatum, propter participationem cum excommunicato. Si vero non sit declaratus, esse poterit peccatum, vel ratione proprii periculi, vel ratione scandali aliorum, vel ratione alicujus cooperationis in ritibus superstitionis, vel etiam si forte redundet in favorem. Dubitant autem Doctores, an præsumptione juris vel facti isti censeantur credentes, et an sufficiat semel aut bis audire, ut credens præsumatur aliquis. Verumtamen hoc ad forum conscientie partim refert, quia non ex præsumptione, sed ex veritate in eo fertur judicium: in foro autem externo prudenter sunt circumstantiæ loci, personæ, etc., considerandæ, et sic existimo non sufficere unam vel alteram auditionem, sed plures regulariter requiri. De quo videri potest Penna supra, et Campegius, in Additionibus ad Zanquin, dicto cap. 3.

4. *De secunda voce, receptatores.*— *Dictæ tres voces quo sunt posteriores, eo universatim in significando.*— Circa tres voces, quæ sunt, *receptatores, defensores et fautores*, adverte imprimis non esse omnino condistinctas, sed differre ut speciales et generales, magis vel minus, quod in duabus ultimis notarunt Ugolin. et Sanc., supra; idem autem de prima dicendum esse existimo, quod patebit singulas explicando. *Receptator* ergo dicitur ab speciali actione recipiendi hæreticum ut hæreticum in hospitium, habitatiōnem, vel locum. Est autem in ea voce imprimis advertendum, quod licet vox *Receptatores* in rigore frequentativa videatur, et ideo existimari possit plures actus esse necessarios, ut aliquis *Receptator* dicatur, nihilominus ex communi omnium sententia illa vox sumpta est in simpliciori significatione, ad significandum hospitium recipientem hæreticum; nam sicut unus actus hæresis ad constituendum hæreticum sufficit, ita unus actus recipiendi constituit hominem receptatorem. Addidi vero necessarium esse ut recipiat hæreticum, *ut hæreticus est*, quia si recipiat ut amicum, consanguineum, vel proximum indigentem, et id non redundet in protectionem hominis, *ut hæretici*, tunc id non sufficit ut quispiam receptator dicatur. Quapropter hoc crimen receptatoris in hoc consistit, quod per receptationem hæreticus vel occultetur et custodiatur, ne in manus ministrorum Ecclesiæ veniat, vel juvetur ut fugiat, vel recipiatur, ut in domo, vel in civitate, aut provincia secure vivat in suo errore, vel illum doceat. Unde fit ut